

Evaluation of Primary School First Grade Life Studies Books

F. Dilek Gözütok¹, İlkay Doğan Taş², M. Emir Rüzgar³,

Ayşe Gülsüm Akçatepe⁴, Alper Yetkiner⁵

ABSTRACT. The purpose of this study is to evaluate the primary school first grade Life Studies Teachers' Supplementary Book and Student Books prepared by Ministry of National Education (MoNE) according to some criteria. Experts' opinions from different areas in Faculty of Educational Sciences were taken by a group of 21 people. The research data was analyzed by document analysis. The results showed that there were many language and expression problems, some expressions and visuals in student books were not appropriate for the target group's developmental level and there were some negative hidden messages. Also, it was found that some activities and visuals were not appropriate in terms of learning and teaching theories. These results should be taken into consideration by MoNE.

Key Words: Life Studies Books, evaluation, primary school, first grade.

SUMMARY

Purpose and significance: The purpose of this study is to evaluate primary school first grade Life Studies Teachers' Supplementary Book and Course Books prepared by Ministry of National Education (MoNE) according to some criteria. In an attempt to achieve this purpose, opinions of experts about activities' content, instructions and visuals used in activities and designs of books were taken. It is expected that this study results may contribute to the improvement of the books and the process of writing new books.

Methods: In this study, the document analysis technique was used. The documents used in the study were Primary School First Grade Life Studies Teachers' Supplementary Book and Course Books prepared by MoNE. Opinions about these documents were taken from a group of experts working at Ankara University, Faculty of Educational Sciences. There were six sessions which were taken at 21st of November 2013, 28th November 2013, 12th December 2013, 19th December 2013, 16th January 2014 and 23rd January 2014. At these meetings, experts expressed their opinions about activities' content, instructions, visuals and designs of books. These opinions were analyzed by descriptive analysis.

Results: The findings of the study were grouped under three themes: opinions about the activities, opinions about the visuals and opinions about the hidden messages in activities and visuals. Furthermore, opinions about the activities grouped under four sub-themes: instructions used in activities, appropriateness of activities according to language and expression rules, appropriateness of the content scientifically, appropriateness of activities according to learning and teaching theories. Opinions about the visuals were grouped under four sub-themes: appropriateness of visuals in terms of students' developmental level, design principles, students' artistic development and consistency of visuals with real life. It is concluded that the content was not appropriate for target groups' developmental level and there were some scientific misconceptions; visuals were not appropriate for students' artistic development and in terms of design principles; there were some hidden messages that affect students negatively.

Discussion and Conclusions: It has been concluded that Primary School First Grade Life Studies Course Books should be rewritten according to book design principles in terms of the target group's developmental level. If these books continue to be used, the issues mentioned about the content, language and expression, visuals and activities should be taken into consideration. In addition to this, it is recommended to conduct different studies with first grade students aiming to find out the effects of First Grade Life Studies Course Books.

¹ Prof. Dr. Ankara University, Faculty of Educational Sciences, dgozutok@hotmail.com

² Res. Assist. Ankara University, Faculty of Educational Sciences, idtas84@hotmail.com

³ Grad. Stu. Urbana-Champaign University, College of Education, netemirim@gmail.com

⁴ Res. Assist. Ankara University, Faculty of Educational Sciences, agd-86@hotmail.com

⁵ Res. Assist. Ankara University, Faculty of Educational Sciences, ayetkiner@hotmail.com

İlkokul Birinci Sınıf Hayat Bilgisi Kitaplarının Değerlendirilmesi

F. Dilek Gözütok¹, İlkay Doğan Taş², M. Emir Rüzgar³,

Ayşe Gülsüm Akçatepe⁴, Alper Yetkiner⁵

ÖZ. Bu araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan İlkokul Birinci Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen ve Öğrenci Kitaplarının çeşitli ölçütlere göre değerlendirilmesidir. Doküman incelemesi tekniğinin kullanıldığı araştırmada Eğitim Bilimleri Fakültesindeki farklı uzmanlık alanlarından 21 kişilik bir grup oluşturularak uzmanların kitaplara ilişkin değerlendirmeleri alınmıştır. Değerlendirmeler sonucunda kitaplarda birçok dil ve anlatım hatasının olduğu, bazı ifadelerin ve kullanılan görsellerin hedef grubun gelişim düzeyine uygun olmadığı ve olumsuz örtük ifadeler içerdiği, bazı etkinlik ve görsellerin de öğrenme ve öğretme ilkelerine uygun olmadığı belirtilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığınca çalışmadaki sonuçlar dikkate alınmalıdır. **Anahtar Sözcükler:** Hayat bilgisi kitapları, değerlendirme, ilkokul, birinci sınıf.

GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilânının ardından eğitim sistemini incelemesi ve görüş bildirmesi amacıyla 1924'te Türkiye'ye davet edilen John Dewey, çalışmaları ve gözlemleri sonucunda bir rapor hazırlamıştır. Dewey raporunda, "hayat bilgisi, toplu öğretim ve iş okulu" olmak üzere üç kavrama ağırlık vermiştir. Dewey, ayrıca, eğitim programlarının öğrencinin yaşadığı bölgeye göre düzenlenmesi ve eğitim programı ile hayat arasında yakın ilişki kurulması gerektiğini belirtmiştir. Dewey görüşlerini şu biçimde ifade etmiştir: "Böyle olmazsa mektep dersleri ile talebenin hayatı arasında bir irtibat husule gelmez ve dersler, ne çocukların amelî ihtiyaçlarına tekabül eder, ne de onların alâka ve dikkatlerini celp edecek bir şekil alabilir" (1939, s.22).

Dewey'in görüşlerinin eğitim sisteminin yapılandırılmasında oluşturduğu etki nedeniyle hayat bilgisi dersine, Cumhuriyet döneminde büyük önem verilmiş ve mihver ders olarak 1926'dan başlayarak 1, 2 ve 3. sınıflarda okutulmuştur. Hayat bilgisi öğretim programları; 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 ve 2005 olmak üzere Cumhuriyet dönemindeki bütün program geliştirme çalışmalarında yer almıştır. Geliştirilen bütün programlar, kendi dönemlerinin ekonomik, sosyal, siyasî durumlarından etkilenmiştir. Bu bağlamda, genelde bütün programlar, özelde de her hayat bilgisi programı farklı özellikler taşır. Örneğin, hayat bilgisi programının bulunmadığı ve iki yıl uygulanan 1924 Programı bir proje programıdır. Bu programda, yeni kurulan Cumhuriyet'in önemi üzerinde ağırlıklı durulmuş, yakın geçmişte yaşananlar sıklıkla işlenmiştir. Okuma parçalarının Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet ilkeleriyle ilgili olması istenmiştir (Bektaş, 2001; Gülcan, 2003 akt. Şahin, 2009). Cumhuriyet tarihinde geliştirilen ilk hayat bilgisi programı olan 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programının özgün adı İlkmektepler Müfredat Programıdır. Kullanılan müfredat⁶ sözcüğüne paralel biçimde hayat bilgisi dersinde işlenecek bütün konu başlıkları ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu programda mihver ders hayat bilgisinin, diğer derslerle bağlantılarını gösteren bağlantı cetvelleri eklenmiştir. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, eğitim alanında Türkiye açısından yeni olan birçok çağdaş kavramı içermiş, öğretmenlere geniş bir uygulama alanı sağlamıştır (Bıkmaz, 2013). 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programı öğrenci ve öğrencinin çevresini merkeze alarak öğrenciyi etkin kılan bir anlayış ile hazırlanmıştır. Yerli-yabancı uzmanların görüşleri doğrultusunda çağdaş yapıda hazırlanan bu program, uluslaşma çabalarının izlerini taşır (Türe, 2013). 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programından, çok partili hayata geçilmesinin etkisiyle 1936 programında yer alan ve Halk Parti programının ilkeleri doğrultusunda geliştirilen "İlkokulun Hedefleri" çıkarılmış, yerine "Millî Eğitimin Amaçları" konulmuştur. Benzer biçimde, çok partili hayata geçiş sebebiyle programda

¹ Prof. Dr. Ankara University, Faculty of Educational Sciences, dgozutok@hotmail.com

² Arş. Gör. Ankara University, Faculty of Educational Sciences, idtas84@hotmail.com

³ Dok. Öğr. Urbana-Champaign University, College of Education, netemirim@gmail.com

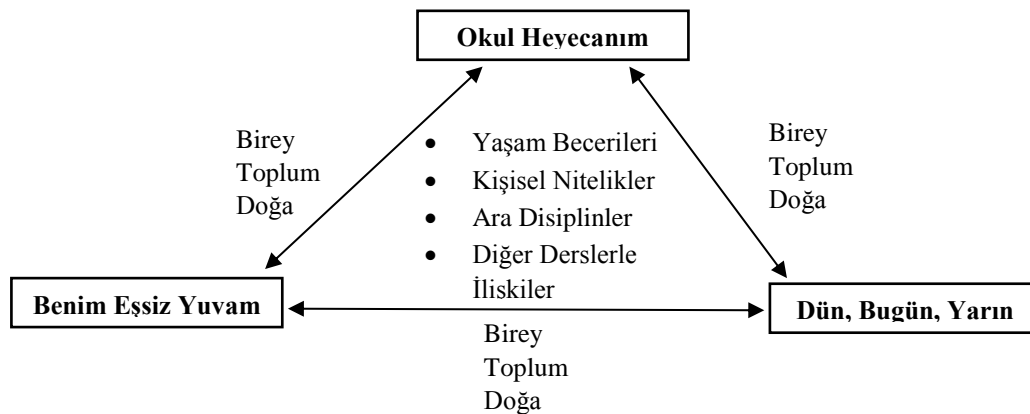
⁴ Arş. Gör. Ankara University, Faculty of Educational Sciences, agd-86@hotmail.com

⁵ Arş. Gör. Ankara University, Faculty of Educational Sciences, ayetkiner@hotmail.com

⁶ Türkçe alanyazında çoğu kez yanlış kullanılmasına karşın "müfredat" sözcüğü "eğitim programları" alanını karşılamaz. Müfredat, hangi konuların öğretilceğini ve bunların sırasını ifade ederken, eğitim programları alanı, eğitim kurumunun amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirdiği bütün etkinlikleri kapsar (ayrıntılı tartışma için bkz. Varış, 1978).

demokrasi kavramı ve demokratik ilkeler üzerinde önemle durulmuştur. İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki ekonomik sıkıntılar sebebiyle 1948 programında tutumluluk kavramına sıklıkla yer verilmiştir. İçeriğinin çok yoğun olması ve ölçme ve değerlendirmeye ilişkin bir bölümün olmaması 1948 programının eleştirilen kısımlarındandır (Akçatepe, 2013). 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, 1948 programına yöneltilen eleştiriler ve Wofford'un Türkiye ziyareti sonucunda hazırladığı rapor temel alınarak geliştirilmiştir. Program; eleştirel düşünme, özel eğitim, küme çalışmaları gibi çağdaş birçok yenilik getirmiştir, ancak, ezberci, baskıcı olduğu ve bireyleri bir kalıba soktuğu iddialarıyla eleştirilmiştir (Koçer, 2013). 1998 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, program geliştirme çalışmalarında standartlaşmanın ve sürekliliğin sağlanamaması, programların eksik yapılandırılması, programda değerlendirmeye yer verilmemesi gibi birçok eleştiriye 1980'lerden itibaren getirilmeye çalışılan çözüm önerilerinin ürünüdür. Bu program, temelde davranışçı yaklaşımın izlerini taşımakla birlikte bilişsel kuramın ve oluşturmacı yaklaşımın da izlerini içermektedir (Alkın Şahin, 2013). 2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı'ndaki (Programme for International Student Assessment - PISA) başarısızlığı gerekçe gösterilerek hazırlanmıştır. Programın en belirgin özelliği, davranışçı yaklaşımın tamamen terk edilerek oluşturmacı yaklaşımın temele alındığı iddiası olmuştur. Bu duruma örnek olarak daha önceki programlarda "hedef davranış" olarak ifade edilen program ögesine "kazanım" denmesi gösterilebilir. Ancak program, daha önceki programlarda yer alan "tenkidî düşünme," "akran öğretimi" gibi kavramları değiştirerek yeni kavramlar gibi sunduğu; programın uygulayıcıları öğretmenlerin, düşünce yapıları değişmedikçe programın kâğıtta değişmesinin eğitim alanında reform olmadığı gibi gerekçelerle eleştirilmiştir (Gözütok, 2013). 2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, Türk Millî Eğitiminin amaçlarına hizmet etmediği iddiasıyla açılan dava sonucunda Danıştay tarafından iptal edilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, iptal kararının ardından üç hafta sonra 2005 programında birkaç değişiklik yaparak 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı adı altında hemen hemen aynı programı kullanıma koymuştur (Gözütok, 2013).

2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 15/05/2009 tarih ve 70 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. 2009 programının insana bakışı şu biçimde ifade edilmiştir: "...insan; biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle bir bütün olarak ve değişimin hem öznesi hem de nesnesi olarak ele alınmıştır" (MEB, 2009, s. 11). Bu ifade temele alınarak "birey," "toplum" ve "doğa" olmak üzere üç öğrenme alanı belirlenmiştir. Hayat bilgisi dersi için benimsenen "toplum öğretimi" yaklaşımının yansıması olarak bu öğrenme alanlarını kapsadığı öne sürülen "Okul Heyecanım," "Benim Eşsiz Yuvam" ve "Dün, Bugün, Yarın" olmak üzere üç tema belirlenmiştir (MEB, 2009). Hayat bilgisi dersi, ilkokulun ilk üç sınıfında bulunur ve her sınıfta bu üç tema aynıdır. Hayat bilgisi dersi temalarının gösterimi Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Hayat Bilgisi Dersi Programının Çatısı (MEB, 2009, s.11.)

Her eğitim sisteminin öğrenci, öğretmen ve eğitim programı olmak üzere üç temel ögesi vardır. Bu öğelerden eğitim programı, sistemin felsefesine uyan nitelikte bireyler yetiştirmek amacıyla bir araya getirilen değerler, bu değerlere paralel oluşturulan kararlar ve bu kararların öncülük ettiği uygulamalar bütünüdür. Eğitim programı işgörüsünü en çok, ders kitapları yoluyla gerçekleştirir çünkü ders kitapları, öğrencinin birebir ve yüzyüze olduğu en temel eğitim programı kaynağıdır. Bu sebeple ders kitaplarının eğitim sürecinde önemi büyüktür. Bilimsel, felsefî ve sanatsal bilgiler temel

alınarak geliştirilmiş nitelikli ders kitaplarının bilimsel, felsefî düşünme tarzını benimsemiş, sanata değer veren bireyler yetiştirmeye katkı sağlayacağı açık olduğu gibi bu özellikleri taşımayan ders kitaplarının bilimi bilmeyen, felsefeyi yüklenti, sanatı değersiz gören bireyler yetişmesine neden olacağı da açıktır. Ders kitaplarında yer alan küçük bir hata öğrencinin hayatının ilerleyen dönemlerinde kelebek etkisiyle büyük hatalar yapmasına neden olabilir. Öğrencinin öğrenim yaşamının temelini oluşturan hayat bilgisi ders kitaplarının nitelikli olması çok önemlidir. Hayat bilgisi, eğitimi öğrencinin yaşamıyla bütünleştirir ve diğer bütün öğrenmelerine temel oluşturur. Bu nedenle hayat bilgisi ders kitapları gelişim ilkeleri göz önünde bulundurularak sürekli geliştirilmelidir. Bu sürecin ilk adımını, var olan kitapların incelenerek olumsuz yönlerin belirlenmesi ve böylece sonraki kitap hazırlama çalışmalarına kaynaklık edilmesi oluşturur. Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı'nca geliştirilen İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının (1. kitap ve 2. kitap)⁷ çeşitli ölçütlere göre değerlendirilmesidir. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda şu alt sorulara cevap aranmıştır:

- A. Uzmanların, İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında (1. kitap ve 2. kitap) yer alan etkinliklere ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?
- B. Uzmanların, İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında (1. kitap ve 2. kitap) yer alan görsellere ilişkin değerlendirmeleri (yönerge, dil ve anlatım, bilimsel uygunluk) nelerdir?
- C. Uzmanların, İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında (1. kitap ve 2. kitap) yer alan örtük iletilere ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?

Dalkılıç ve Gölge'nin yazdığı İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı, İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı 1 ve İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı 2; Talim ve Terbiye Kurulu'nun 17/12/2009 gün ve 249 sayılı kararı ile kabul edilmiştir (2012). Yukarıda belirtilen kitapları değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırma sonucunda getirilen öneriler kitapların iyileştirilmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca araştırmanın sonuçları, yeni kitapların hazırlanması sürecine de katkı sağlayabilir. Bu araştırma, hayat bilgisi ders kitaplarının farklı alandan uzmanların eleştirileri doğrultusunda değerlendirildiği ilk çalışmadır. Bu sebeple, araştırma, alanyazında bundan sonra gerçekleştirilecek ders kitapları değerlendirmelerine yöntemsel ve verisel açıdan öncülük edebilir.

Alanyazında hayat bilgisi ders kitaplarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmış çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Yıldırım (2006), hayat bilgisi ders kitaplarını genel görünüm, resimler ve renklerin öğrenci motivasyonuna etkisi ve içeriğe uygunluğu, boyut, punto ve cümle uzunlukları, metinlerin öğrenci düzeyine uygunluğu açılarından incelerken, Karaca (2008), programda yer alan becerilere uygunluğu açısından incelemiştir (akt. Güven, 2010).

Ar Yavuz (2007), hem MEB'in hem de özel yayınevlerinin yayımladığı İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarını öğretime yardımcı öğeler açısından değerlendirmiştir. Ar Yavuz, hayat bilgisi ders kitaplarında görsel tasarım açısından, kitaplardaki sorularda ise sayı ve çeşitlilik açılarından farklılıklar ve metinler arası öğelerde eksiklikler olduğunu rapor etmiştir.

Güven (2010), ders ve öğrenci çalışma kitaplarını öğretmen görüşlerine göre değerlendirdiği araştırmasında, hayat bilgisi ders kitaplarının; içeriğin hayata uygunluğu, öğrenci düzeyine uygunluğu ve metin-resim uyumluluğu açılarından yeterli veya kısmen yeterli olduğunu; erişime yönelik örnekler ve öğrencilerin sınıf içi etkinliği açılarından yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı çalışmada öğrenci çalışma kitaplarının, öğrenmeyi kolaylaştırıcı etkinlikler ve görsel öğeler, ölçme ve değerlendirme çalışmaları yönünden yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Erol ve Kiroğlu (2012) araştırmalarında, MEB tarafından geliştirilen Hayat Bilgisi 1, 2 ve 3. sınıf ders kitaplarını dil ve anlatım yönünden incelemiştir. Araştırma sonucunda; incelenen kitaplarla Türkçe öğretim programının noktalama işaretleri açısından örtüşmediği, noktalama ve yazım kurallarına gerekli özenin gösterilmediği, tümcelerdeki sözcük sayılarının sınıf düzeylerinin üzerinde

⁷ 30.03.2012 tarihinde yapılan değişiklikle önceleri 5 (ilkokul) + 3 (ortaokul) = 8 biçiminde yapılandırılmış, adına ilköğretim denen eğitim sistemi, 4 (ilkokul) + 4 (ortaokul) + 4 (lise) biçimine dönüştürülmüş, ancak üzerinden iki yıl geçmesine karşın henüz yeni kitaplar basılmamıştır. Bu sebeple, ilköğretim 1. sınıfta kullanılan hayat bilgisi kitapları değerlendirilirken kullanımda olan kitapların isimlerinde "İlköğretim 1. Sınıf..." ifadesi geçtiği için, atfı yapılması gereken yerlerde ve kitap isimlerinin yazımında kitabın üzerinde yazan "İlköğretim 1. Sınıf..." ifadesi kullanılmıştır.

olduğu, tek örneklik kuralına uyulmadığı, sözcüklerin Türkçe karşılıkları olmasına karşın yabancı kökenli karşılıklarıyla kullanıldığı ve hayat bilgisi ders kitaplarının işlevsel bir biçimde hazırlanmadığı belirtilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada, araştırılması hedeflenen olaylar ve olgular hakkında yazılı materyal analizini içeren doküman incelemesi tekniğinden (Yıldırım ve Şimşek, 2011) yararlanılmıştır.

Analiz Kapsamına Alınan Dokümanlar

MEB'in 249 sayılı ve 17.12.2009 tarihli kararı doğrultusunda uygulamaya başladığı İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı (Dalkılıç ve Gölge, 2012a) ile Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları (Dalkılıç ve Gölge 2012b, 2012c) analiz kapsamına alınan dokümanlardır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Sınıf Öğretmenliği, Eğitimde Program Geliştirme, Türkçe Öğretimi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Yaratıcı Drama, Eğitim Psikolojisi, Özel Eğitim, Eğitim Teknolojisi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği alanlarında görev yapan öğretim elemanlarından, MEB'de görev yapan sınıf öğretmenlerinden, İngilizce öğretmeninden, öğrenci velisinden ve analizleri yaparak raporlaştıran kişilerden oluşan 21 kişilik bir uzman grubu oluşturulmuştur (Bkz. EK-1). Değerlendirmeler, oluşturulan uzman grubu tarafından yapılmıştır. Grup üyelerine toplantılardan birkaç gün önce yönergeler ve analiz kapsamına alınan dokümanlar (İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları) gönderilmiştir.

Grup üyeleri 21 Kasım, 28 Kasım, 12 Aralık, 19 Aralık 2013 ile 16 Ocak ve 23 Ocak 2014 tarihlerinde bir araya gelerek uzmanlık alanlarına göre yaptıkları inceleme sonuçlarını grupla paylaşmışlardır. Yapılan toplantılarda kitaplardaki etkinlikler, etkinliklerin içeriği, etkinliklerdeki yönergeler ve görseller incelenmiştir. Etkinlikler gösterim cihazı ile perdeye yansıtılmış, kitaptaki etkinliklere ilişkin yönergeler sesli olarak okunmuş, etkinliklerin hangi amacı gerçekleştirmeye çalıştığı tartışılmıştır. Önerilen etkinlikler ve etkinliğe ilişkin sunulan materyaller uzman grubun birikimleri ile incelenmiştir. Dört araştırma görevlisi belirtilen görüşleri kayda almıştır.

İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Kitabı'ndaki etkinliklerin tamamı incelenmiştir. Kitapta yer alan temalar, temaların altındaki kazanım sayıları ve kazanımların altında yer alan etkinlik sayıları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Kitabında Yer Alan Temalar, Etkinlikler ve Kazanımlar

Temalar	Etkinlik Sayısı	Kazanım Sayısı
A Teması: Okul Heyecanı	199	41
B Teması: Benim Eşsiz Yuvam	148	29
C Teması: Dün, Bugün, Yarın	101	16
Toplam	448	86

Tablo 1'de görüldüğü gibi toplam 86 kazanıma ilişkin 448 etkinlik incelenmiştir. Beşer saat süren altı ayrı toplantıda kazanımlar ve kazanımlara ilişkin etkinlikler üzerine yapılan tartışmalar ile elde edilen kayıtlar betimsel analize uygun olarak, alanı program geliştirme olan dört araştırma görevlisi tarafından analiz edilmiştir. İki araştırma görevlisi kayıtların dökümünü yaparken iki araştırma görevlisi de dökümler üzerinden kodlamaları yapmıştır. İki araştırma görevlisinin birbirinden bağımsız olarak kullandıkları kodların tutarlılığı "görüş birliği" ya da "görüş ayrılığı" şeklinde işaretlemeler yapılarak belirlenmiştir. Araştırmacıların, öğrencilerin ifadeleri için aynı kodu kullandıkları durumlar görüş birliği, farklı kodu kullandıkları durumlar ise görüş ayrılığı olarak kabul edilmiştir. Bir araştırmacı tarafından çelişkiye düşülen bölümlerde diğer araştırmacının görüşü alınarak kodlama yapılmıştır. Bu şekilde yapılan veri analizinin güvenilirliği; [Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100] formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Kodlayıcılar arasındaki ortalama güvenilirlik % 94,7 olarak bulunmuştur. Süreçte önce, veri analizine uygun bir çerçeve oluşturulmuş, verilerin hangi temalar altında düzenleneceği belirlenmiştir. Elde edilen veriler bu çerçeveye göre okunup, düzenlenmiştir. Daha sonra düzenlenen verilere yönelik temalar, gerekli yerlerde verilerde yer alan ve materyalde bulunan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği açısından verilere ilişkin oluşturulan temalar konu alanı uzmanı iki kişiye, program geliştirme uzmanı bir kişiye, Türkçe öğretimi uzmanı iki kişiye ve görsel sanatlar alanı

uzmanı bir kişiye sunulmuştur. Uzmanlardan yapılan çalışmanın uygunluğu konusunda görüş istenmiştir. Gelen geri bildirimlerle birlikte düzeltmeler yapılmış ve görüş birliğine varılmıştır. Hazırlanan rapor, çalışmanın yönlendirilmesine katkıda bulunan öğretim üyeleri ve öğretmenlerin dönütleri doğrultusunda düzenlenmiş ve son halini almıştır.

BULGULAR

Araştırmanın birinci alt problemi, "Uzmanların, İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında (1. kitap ve 2. kitap) yer alan etkinliklere ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?" sorusudur. Bu alt probleme ilişkin bulgular "Etkinliklere İlişkin Değerlendirmeler" başlığı altında sunulmuştur. Araştırmanın ikinci alt problemi, "Uzmanların, İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında (1. kitap ve 2. kitap) yer alan görsellere ilişkin değerlendirmeleri (yönerge, dil ve anlatım, bilimsel uygunluk) nelerdir?" sorusudur. Bu alt probleme ilişkin bulgular "Görsellere İlişkin Değerlendirmeler" başlığı altında sunulmuştur. Araştırmanın üçüncü alt problemi, "Uzmanların, İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında (1. kitap ve 2. kitap) yer alan örtük iletilere ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?" sorusudur. Bu alt probleme ilişkin bulgular "Etkinlikler ve Görsellerde Yer Alan Örtük İletilere İlişkin Değerlendirmeler" başlığı altında sunulmuştur.

A) Etkinliklere İlişkin Değerlendirmeler

Etkinliklere ilişkin bulgular; "Etkinliklerde Kullanılan Yönergeler", "Etkinliklerin Dil Ve Anlatım Kurallarına Uygunluğu", "Etkinliklerin İçeriğinin Bilimsel Olarak Uygunluğu" ve "Etkinliklerin Öğrenme Öğretme İlkelerine Uygunluğu" alt başlıkları altında verilmiştir.

1. Etkinliklerdeki Yönergelere İlişkin Bulgular

İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitapları incelendiğinde etkinliklerdeki yönergelerin birçoğunda mantık hatalarının olduğu, bazı yönergelerin eksik ve yetersiz olduğu ve bazı yöntem ve tekniklere ilişkin açıklayıcı yönergelerin bulunmadığı belirlenmiştir.

Yönergelerdeki mantık hatalarına bakıldığında, örneğin; "Kendimi Tanıyorum" (Öğretmen Kılavuz Kitabı (ÖKK) s. 58) başlığı altında verilen 2. etkinlikte, öğrencilere yöneltilmesi beklenen "Resimdeki çocuklardan hangisine benziyorsunuz?" ve "Hangi özelliğinizle benziyorsunuz?" soruları hatalıdır. Resimlerde yalnızca dört öğrenci bulunmakta ve resimdeki dört öğrenci kendilerine ilişkin birer özellikten bahsetmektedir. Ancak sınıftaki her öğrenci buradaki özelliklerden birine sahip olmayabilir. Bu nedenle sorular gerçeğe uygun değildir. Bu durum, resimlerdeki karakterlere benzemeyen öğrencilerin kendilerini sorgulamalarına neden olabilir.

Yönergelerdeki eksiklik ve yetersizlikler incelendiğinde, örneğin; "Kendimi Tanıyorum" (ÖKK s. 59) başlığı altında verilen 3. etkinlikte, öğretmenden, her bir öğrencinin yanındaki arkadaşına bakarak birbirlerinin aynaları olmalarını söylemesi istenmektedir. Sınıftaki öğrencilerin fiziksel özellikleri önemli derecede farklılık gösterebilir. Bu gibi durumlarda öğretmenin etkinliğe başlamadan önce çeşitli önlemler alması gerekir. Ancak öğretmene böyle bir durumda ne yapması gerektiğine yönelik bir yönerge verilmemiştir.

Etkinliklerde birçok yöntem ve teknikten yararlanıldığı görülmektedir. Ancak belirtilen yöntem ve tekniklere ilişkin açıklayıcı yönergeler bulunmamaktadır. Bunun sonucunda da yanlış uygulamalar ortaya çıkabilir. Örneğin; "Kurallar Her Yerde" (ÖKK s. 79) başlığı altında verilen 4. etkinlikte, öğretmenden beyin fırtınası tekniğinin kullanılması istenmektedir. Ancak tekniğin nasıl uygulanacağına ilişkin öğretmene açık bir yönerge verilmemektedir. Öğretmeden, "Kurallara uymazsanız neler olabilir?" sorusunu sorarak beyin fırtınası yaptırması istenmektedir. Beyin fırtınası tekniğinde amaç, bir soruna çözüm getirmek için çok sayıda fikri bir grup insandan kısa sürede elde etmektir (Gözütok, 2007). Bu nedenle beyin fırtınası tekniğinde bir sorunu çözmeye yönelik sorular kullanılmalıdır. Ancak etkinlikte verilen soru, çözülmesi gereken bir soruna çözüm önerileri oluşturmaya değil bir durum sonucunda ortaya çıkabilecek sorunların neler olduğuna yöneliktir.

2. Etkinliklerin Dil ve Anlatım Kurallarına Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Kitaptaki etkinliklerin birçoğunda dil ve anlatım kurallarına uygun olmayan cümlelerin yer aldığı, yanlış ve Türkçe olmayan, verilmek istenilen anlamı karşılamayan ve aynı anlama gelen farklı sözcüklerin kullanıldığı, anlamsız, yanlış ve gereksiz soruların bulunduğu ve birçok yazım ve noktalama hatasının olduğu belirlenmiştir.

Örneğin; “Bayrağımız ve Marşımız” (ÖKK s. 84-85) başlığı altında verilen 2. etkinlikte Atatürk’e ilişkin bir anı verilmiştir. Ancak anıdaki anlatım ve cümleler hatalıdır. “Atatürk, Kurtuluş Savaşı’nın büyük bir zafer kazanmış Başkomutanı olarak yıkılmış köy, kasaba ve kentlerden geçerek gene cayır cayır yanmakta olan İzmir’e geldiğinde, kalacağı evin merdivenlerini çıkarken basamaklara bir Yunan bayrağının serildiğini gördü.” Bu cümle, ilkökul 1. sınıf öğrencisi için çok uzundur. MEB (1995) ders kitapları yönetmeliğine göre birinci sınıf ders kitaplarında bir cümle altıdan fazla sözcük içermemelidir. Cümlenin uzun olmasının, anlatımda bağlantıların hatalı yapılmasına ve zaman uyumsuzluğunun oluşmasına yol açtığı görülmektedir. “Gene cayır cayır yanmakta” ifadesi İzmir’in daha önce de cayır cayır yandığı anlamını vermektedir. Ancak etkinlikte böyle bir bilgi verilmemektedir. Cümle iki ya da üç ayrı cümleye ayrılarak daha yalın bir biçimde yeniden yazılmalıdır.

“Doğadaki Renkler” (ÖKK s. 241) başlığı altında verilen 8. etkinlikte şöyle denilmektedir: “Öğrencilerinizin dikkatlerini toprağın, ağaçların, bayrağın, çiçeklerin ve gökyüzünün maviliğine çekerek renk çeşitliliğini algılamalarını sağlayınız.” Burada gökyüzünün yanında toprağın, ağaçların, bayrağın ve çiçeklerin de mavi olduğu ifade edilmektedir. Bu cümle, öğrencinin zihnindeki şemalara ters olmakla birlikte aklının karışmasına da neden olabilir.

“Kurallar Olmazsa” (ÖKK s. 163) başlığı altında verilen 2. etkinlikte, “Evde gereksiz yanan lambaları kapatırız.” cümlesinde geçen “kapatırız” eylemi yerine “söndürürüz” eyleminin kullanılması gerekirdi. Aynı biçimde “Özenli Kullanırım” (ÖKK s. 171) bölümünde yer alan 6. etkinlikte, “Kişisel eşyalarını kişiselleştirerek canlandırmalarını isteyiniz.” cümlesinde “kişiselleştirme” yerine “kişileştirme” sözcüğünün kullanılması gerekirdi.

Etkinliklerde belirlenen yanlış ve Türkçe olmayan sözcük kullanımına ilişkin bazı örnekler şöyledir: “fotoğraf” yerine “resim”; “önlem” yerine “uyarı”; “sunucu” yerine “spiker”; “örnek” yerine “temsili”; “neşe” yerine “mutluluk” sözcükleri kullanılmıştır. Bu tür kullanım hataları hem öğrencinin sözcüğe yanlış anlam yüklemesine hem de daha sonra bu sözcükleri yanlış kullanmasına neden olur.

Kitaptaki etkinliklerin birçoğunda anlamsız, yanlış ve gereksiz sorular yer almaktadır. Örneğin; “Kişisel Bakım” (ÖKK s. 75) başlığı altında verilen 3. etkinlikte öğretmenin, öğrencilere şu soruyu sorması istenmektedir: “Sizler, evde ve okulda hangi kişisel bakımlarınızı yapıyorsunuz?” Bu, anlamsız bir soru yapısıdır. Yukarıdaki soru tümcesi yerine “Kişisel bakımınız için neler yapıyorsunuz?” tümcesinin kurulması Türkçenin söz dizimsel yapısı açısından daha uygun olacaktır.

“Duyu Organları Konuşuyor” (ÖKK s. 136) başlığı altında verilen 1. etkinlikte öğretmenden öğrencilere şu soruları sorması istenmektedir: “Çocuk çiçeğin kokusunu hangi organıyla alıyor? Ağacın gövdesinin sert olduğunu çocuk hangi organıyla anlıyor? Zil sesini çocuk hangi organıyla duyuyor? Öğretmenin bahçeye geldiğini çocuk hangi organıyla görüyor? Elma şekerinin tadının güzel olduğunu çocuk hangi organıyla anlıyor?” Bütün sorulardaki en temel hata, “duyu organı” yerine yalnızca “organ” sözcüğünün kullanılmasıdır. Ayrıca soruların kalıplarının da farklılık gösterdiği görülmektedir.

Etkinliklerin bazılarında yazım ve noktalama hatalarının bulunduğu belirlenmiştir. Etkinliklerin bazılarında gereksiz noktalama işaretleri varken bazılarında da olması gereken noktalama işaretleri yoktur. Bazılarında ise aynı söz öbeği için birbirinden farklı kullanımlara yer verildiği belirlenmiştir. Örneğin; “Ders Araç-Gereçleri” (ÖKK s. 72) başlığı altında verilen 1. etkinlikte aynı sözcüklere ilişkin olarak; “araç gereç”, araç-gereç” ve “araç, gereç” biçiminde üç farklı kullanıma yer verildiği görülmektedir. Bu kullanımların her biri tek başına doğrudur. Ancak bir bütünlük olması için kitabın tamamında tek bir yapıya bağlı kalınmalıdır.

Etkinliklerin birçoğunda ise “birgün”, “hergün”, “heryer”, “hergün” vb. sözcüklerin bitişik yazıldığı belirlenmiştir. Ayrıca “de” ve “ki” bağlaçlarının da yanlış kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; “Doğru mu, Yanlış mı?” (ÖKK s. 98) başlığı altında verilen zihinsel hazırlık kısmında verilen şiirde yazım hataları bulunmaktadır. Şiirin üçüncü dördünlüğünün üçüncü mısrasında “Çıkmış **birgün** kırlara.” denilmektedir. Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu’na (2009) göre “bir gün” ayrı yazılmalıdır.

Kitaptaki etkinliklerin bazılarında aynı anlama gelen farklı sözcükler yer almaktadır. Örneğin bazı etkinliklerde “araç-gereç” kullanılırken bazılarında “materyal” kullanıldığı belirlenmiştir. Aynı biçimde “hobi” – “uğraş” ve “önlem” – “tedbir” sözcükleri de birbirinin yerine kullanılmıştır. Örneğin; “Yapabildiklerim ve Hoşlandıklarım” (ÖKK s. 62) başlığı altında verilen açıklamalar kısmında “araç-gereç” sözcüğü kullanılırken 2. etkinlikte “materyal” sözcüğü kullanılmıştır. Ayrıca hem “hobi” hem de “uğraş” sözcükleri aynı paragraf içerisinde yer almıştır.

3. Etkinlik İçeriklerinin Bilimsel Olarak Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Etkinlikler incelendiğinde birçoğunun içeriğinde bilimsel hatalar olduğu belirlenmiştir. Birçok kavramın yanlış verildiği, neyin beceri olduğu neyin olmadığı konusunda karışıklık yaşandığı, bazı bilgilerin gerçek dışı olduğu, bazılarının ise eksik kaldığı görülmektedir.

Örneğin; “Yapabildiklerim ve Hoşlandıklarım” (ÖKK s. 63) başlığı altında verilen 3. etkinlikte öğrencilerden çalışma kitabının 18 ve 19. sayfalarındaki çalışmalarını yapmalarını istenmektedir. 18. sayfadaki yönerge “Yapmaktan hoşlandığınız işlerle ilgili resimlere ilişkin kutucukları işaretleyiniz.” ve 19. sayfadaki yönerge ise “Kolayca yapabildiğiniz işlerle ilgili resimlere ilişkin kutucukları işaretleyiniz.” biçimindedir. 18 ve 19. sayfadaki resimler incelendiğinde burada verilenlerin hiçbirinin iş olmadığı; top oynamak, sallanmak gibi oyunlar veya bisiklet sürmek, çalgı aleti çalmak gibi uğraşlar olduğu belirlenmiştir.

“Haydi Seçime” (ÖKK s. 80) başlığı altında “etik davranma” bir beceri olarak ele alınırken “görsel okuma” teknik olarak ele alınmaktadır. Ancak “etik davranma” diye bir beceri söz konusu değildir. Birey, etik kuralları bilir ve bunlara uygun davranış sergiler. “Görsel okuma” ise bir teknik değil beceridir. Görsel okuma becerisi olan bireyler görsellerde anlatılmak istenenleri kolayca anlayabilir, görsel ile metin arasında hızlı bir biçimde ilişki kurabilirler.

“Sıcacık Yuvamız” (ÖKK s. 151) başlığı altında verilen zihinsel hazırlık bölümündeki şiirde, okulun bir yuva olduğu belirtilmiştir. Dil Derneği Türkçe Sözlüğüne (2005) göre, iki buçukla dört yaş arası çocukların bakıldığı, okul öncesi eğitim kurumları yuva olarak tanımlanmaktadır. Ancak bunun dışındaki kurumların yuva olduğuna ilişkin bir tanımlama yoktur. Bu nedenle okulun bir yuva olmadığı söylenebilir. Ayrıca 2. etkinlikte, her canlının bir yuvaya ihtiyacı olduğu belirtilmektedir. Daha sonra insanlar, hayvanlar ve bitkilerin canlı olduğu, yalnızca insanlar ve hayvanların yuvaya ihtiyacı olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle her canlının bir yuvaya ihtiyacı olduğu söylenemez. Bazı canlıların barınma ihtiyaçlarını karşılamak için yuvaya ihtiyacı olduğu söylenebilir.

“Doğru mu Yanlış mı?” (ÖKK s. 99) başlığı altında verilen 2. etkinlikte, öğrencilerden bir canlandırma yapmalarını istenmektedir. Bir öğrenci, arkadaşının bir eşyasını izin almadan kullanacak, diğer öğrenci de buna kırıncı olmadan tepki gösterecektir. Ardından diğer öğrenci özür dileyecektir. Etkinlikte öğrencilere bu biçimde uzlaşılacağı gösterilmektedir. Ancak burada uzlaşmaya dair herhangi bir durum söz konusu değildir. Uzlaşma olması için bir anlaşmazlık durumunun söz konusu olması gerekir. Ayrıca yalnızca özür dileyerek uzlaşma gerçekleşmez.

“Eşyalara Neler Oluyor?” (ÖKK s. 220) başlığı altında verilen 1. etkinlikte, eşyaların eski ve yeni halleri öğrencilere gösterilmekte ve bunun bir değişme olduğu ifade edilmektedir. Ancak eskime, bir değişme değildir. Elbise yine elbise, defter yine defter ve kitap yine kitap olarak kalmaktadır. Bunların hiçbirisi bir değişim geçirmemiştir. Belirtilen nesnelere ilişkin değişim yalnızca geri dönüşüme uğradığında gerçekleşmektedir.

4. Etkinliklerin Öğrenme Öğretme İlkelerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Etkinliklerin öğrenme-öğretme ilkelerine uygunluğuna ilişkin bulgular; “Etkinliklerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu”, “Etkinliklerin Yaşama Yakınlık İlkesine Uygunluğu / Etkinliklerin Gerçekleştirilebilirlik Düzeyi”, “Etkinliklerin Öğrencilerin Beceri Gelişimini Desteklemeye Uygunluğu” ve “Etkinliklerde Sunulan İçeriğin Aşamalılık ve Önkoşul İlkesine Uygunluğu” alt başlıkları altında verilmiştir.

a. Etkinliklerin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu

Kitaplardaki etkinliklerin bazılarının ilkökul 1. sınıf düzeyindeki çocuklar için uygun olmadığı, çocukların sahip olmadıkları üst düzey düşünme becerilerini kullanmalarını gerektirdiği ve çocukları psikolojik açıdan olumsuz etkileyebileceği belirlenmiştir.

Etkinliklerin bazılarında, ilkokul 1. sınıf düzeyindeki çocukların anlayamayacağı veya anlamlandıramayacağı soyut anlatımlar ve kavramlar olduğu belirlenmiştir. Örneğin; “Kulübümü Seçiyorum” (ÖKK s. 82) başlığı altında verilen 5. etkinlikte, öğretmenden öğrencilerine çeşitli sorular yöneltmesi istenmektedir. Örneğin, “Sorumlulukları paylaşıyor musunuz?” sorusu. 5-6 yaşındaki çocuklar, bilişsel gelişim açısından işlem öncesi dönemde dirler ve “sorumluluk paylaşımı” gibi soyut kavramları anlamlandıramazlar (Selçuk, 2005). Ayrıca birçok etkinlikte, “demokrasi, hoşgörü, muhtar, adalet, değer” gibi soyut kavramlar kullanılmakta ve öğrencilerden bu kavramlar hakkında konuşmaları beklenmektedir.

“Bizim Değerlerimiz” (ÖKK s. 180) başlığı altında verilen 6. etkinlikte, öğrencilere şu soru yöneltilmektedir: “Ailenizde hangi değerlere önem veriliyor?” Bu tür sorular öğrencinin soyut düşünmesini gerektirmektedir. Piaget’in bilişsel gelişim dönemleri incelendiğinde birinci sınıftaki çocukların işlem öncesi dönemde olduğu söylenebilir. Bu dönemlerdeki çocuklarda soyut düşünme becerisi gelişmemiştir. Genellikle sezgilerine dayalı akıl yürütürler ve somut olmayan nesne ve durumlar üzerinde akıl yürütemezler (Selçuk, 2005).

Kitapta yer alan etkinliklerin bazılarında, öğrencilerden bilmedikleri bazı şeyleri yapmaları ve sahip olmadıkları çeşitli becerileri kullanmaları beklenmektedir. Örneğin; “Özenli Kullanırım” (ÖKK s. 171) başlığı altında verilen 6. etkinlikte, öğrencilerden eşyaları kişileştirmeleri; “Hazırlıklı Olalım” (ÖKK s. 203) başlığı altında verilen 4. etkinlikte ise “Yıkılan evlerden birini yapan siz olsaydınız neler hissederdiniz?” sorusu sorularak özdeşim kurmaları beklenmektedir. Ancak işlem öncesi dönemde bulunan bir çocuk, kişileştirme veya özdeşim kurma gibi üst düzey becerilere sahip değildir.

Bazı etkinliklerde öğrencilerin, beyin fırtınasına katılma, öğrenmeyi öğrenme, karar verme gibi üst düzey beceri isteyen uygulamaları gerçekleştirmeleri beklenmektedir. İşlem öncesi dönemdeki çocuklar, mantık kurallarına uygun düşünme yerine, sezgilerine dayalı olarak akıl yürütürler ve problemleri sezgileriyle çözmeye çalışırlar (Aydın, 2004). Bu nedenle birinci sınıf öğrencilerinin belirtilen uygulamaları gerçekleştirmelerini beklemek yanlıştır.

Bazı etkinliklerde, çocuğun psikolojisini olumsuz etkileyebilecek uygulamalar göze çarpmaktadır. Örneğin; “İyi ki Onlar Var” (ÖKK s. 118) başlığı altında, derste kullanılmak üzere araç gereç olarak öğretmenden sınıfa yanan bir ev ve evde mahsur kalan bir insan fotoğrafı getirmesi istenmektedir. Bu tür fotoğraflar öğrencinin psikolojisini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Kullanılan fotoğraflar veya videolar kurgu olsa bile öğrenci gerçek ile kurgu arasındaki farkı anlayamadığı için olumsuz etkilenebilir.

Birçok etkinlikte öğrencilerden olumsuz bir durumu düşünmeleri ya da canlandırmaları beklenmekte, öğrencinin bu yolla doğruyu öğreneceği düşünülmektedir. Örneğin; “Sıcacık Yuvamız” (ÖKK s. 150) başlığı altında verilen 6. etkinlikte öğrencilere televizyonda evsiz çocuklara ilişkin haberleri izleyip izlemedikleri sorulmaktadır. Evsiz çocukları üşüyen, perişan durumda görünce ne hissettiklerini söylemeleri istenmektedir.

“Afiyet Olsun” (ÖKK s. 160) başlığı altında verilen 5. etkinlikte öğrencilerden bir ailenin sofrada yemek yemesini canlandırmaları istenmektedir. Canlandırmada öğrencilerden birinin görgü kurallarına uymaması diğerlerinin ise uyması beklenmektedir. Canlandırma bittikten sonra sınıftaki diğer öğrencilerden hangi arkadaşlarının davranışlarının onları rahatsız ettiğini söylemeleri istenmektedir.

b. Etkinliklerin Yaşama Yakınlık İlkesine Uygunluğu / Etkinliklerin Gerçekleştirilebilirlik Düzeyi

Kitaplardaki etkinliklerin bazılarının gerçek yaşam koşullarına uygun olmadığı, birçoğunda öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaşabileceği durumlara ilişkin eksik bilgi verildiği belirlenmiştir.

Örneğin; “İşte Benim Sınıfım” (ÖKK s. 77) başlığı altında verilen 3. etkinlikte günümüzde kullanılmayan araç gereçler (çuha bezi) üzerinden uygulama yapılırken bazılarında “Nerede Yaşıyorum” (ÖKK s. 154) başlığı altında verilen zihinsel hazırlık bölümünde öğrencinin günlük yaşamda karşılaşmayacağı (postacı) ve “Bizim Değerlerimiz” (ÖKK s. 181) başlığı altında verilen 4. etkinlikte Türk kültüründe rastlanmayan durumlar (topuklu ayakkabıyla temizlik yapan kadın) üzerinden örnek verilmektedir.

“Doğadaki Renkler” (ÖKK s. 240-241) başlığı altında verilen 2, 4 ve 6. etkinliklerde gökyüzünün, ağacın ve biberin renklerinden bahsedilmektedir. Ancak gökyüzünün yalnızca mavi veya siyah, ağacın ve biberin yeşil olduğu söylenmektedir. Ancak gökyüzü ve biber birçok renkte

olabileceği gibi ağacın da gövdesi değil yaprakları yeşil renkte ve başka renklerde de olabilir. Etkinliklerde öğrencinin günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri birçok durum atlanmaktadır.

“İyi ki Onlar Var” (ÖKK s. 118-119) başlığı altında verilen 2. ve 3. etkinliklerde okulda görev yapan bireylerin (müdür, müdür yardımcıları, öğretmenler, memur, hizmetli vb.) kimler olduğu ve bu kişilerin görevlerinin neler olduğu üzerinde durulmaktadır. Ancak bireylerin görev tanımları hem eksik verilmekte hem de birbirine karıştırılmaktadır. Öğrenciye bir işi yalnızca belirli bir kişinin yapabileceği fikri verilmektedir. Örneğin, Çalışma Kitabı 56. sayfada verilen durumda bir öğrenci, cam kırıldığında müdüre haber vermeleri gerektiğini söylerken başka bir öğrenci bu durumu öğretmene haber vermeleri gerektiğini söylemektedir. Hâlbuki böyle bir durumda okuldaki yetkili herhangi birisine haber verilmesi yeterlidir. Etkinliklerde, bu biçimde gereğinden fazla ayrıntıya girilmesi öğrencilerin aklının karışmasına neden olabilir.

c. Etkinliklerin Öğrencilerin Beceri Gelişimini Desteklemeye Uygunluğu

Kitapta yer alan etkinlikler incelendiğinde bazılarında öğrencinin yaratıcı düşünme, sorgulama, sorun çözme, kendisini ifade etme ve işbirliği yapma becerilerinin sınırlandırıldığı belirlenmiştir. Örneğin; “Lütfen Beni Dinleyin” (ÖKK s. 89) başlığı altında verilen 4. etkinlikte; “Hava Gözlemi” (ÖKK s. 239) başlığı altında verilen 5. etkinlikte ve “Doğadaki Renkler” (ÖKK s. 241) başlığı altında verilen 8. etkinlikte, öğrencilerden ya çerçevesi çizilmiş resimleri boyamaları, ya kitapta verilen çizimleri aynı biçimde başka bir yere çizmeleri ya da bir alanı boyamak için yalnızca belirli renkleri kullanmaları istenmektedir. Bu durum öğrencinin yaratıcılığını sınırlandırmakta ve her öğrencinin aynı uygulamayı yaparak tek tipleşmesine neden olmaktadır.

Bazı etkinliklerde öğrencilerden söylenenleri olduğu gibi kabul etmeleri ve sorulan sorulara evet hayır gibi kısa cevaplar vermeleri beklenirken, herhangi bir sorgulama yapmaları istenmemektedir. Örneğin; “Hata Yapabilirim” (ÖKK s. 71) başlığı altında verilen 4. etkinlikte, Ders Kitabı 22. sayfada yer verilen 1. resimdeki öğrencinin yaptığı hatanın ne olduğu soruluyor. Bu etkinlikte, öğrenciden yalnızca yapılan hatanın ne olduğunu söylemesi beklenmektedir. Ancak burada öğrencinin yapılan hatanın ne olduğunu bilmesi kadar bu hatanın ne gibi sonuçları olacağını bilmesi de son derece önemlidir. Etkinlikte ne öğretmenden yapılan hatanın sonuçlarını öğrenciye sorgulaması ne de öğrencinin hatanın sonuçlarını sorgulaması beklenmektedir.

d. Etkinliklerde Sunulan İçeriğin Aşamalı ve Önkoşul İlkesine Uygunluğu

Bazı etkinliklerde hem İlkokul 1. Sınıf Uyum ve Hazırlık Çalışmaları Kitabında hem de İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı içindeki diğer etkinliklerde yapılanların göz önüne alınmadığı, konunun bütün hatlarıyla baştan işlendiği belirlenmiştir. Örneğin; “Bir Günümüz” (ÖKK s. 64) başlığı altında verilen 3. etkinlik, “Ders Araç-Gereçleri” (ÖKK s. 72) başlığı altında verilen değerlendirme bölümü ve “İşte benim Sınıfım” (ÖKK s. 76) başlığı altında verilen 3. etkinlikte işlenen konular, uyum kitabında işlenen konular olmalarına karşın uyum kitabı hiç işlenmemiş gibi baştan ele alınmıştır.

Bazı etkinliklerdeki konuların içerikleri gereği dönemin başında işlenmesi gerekirken bu konuların dönemin ortasında işlendiği görülmüştür. Ayrıca dönemin başındaki konularda henüz öğrencinin bilmediği konulara ilişkin uygulamalara da yer verilmiştir. Örneğin; “Kurallar Her Yerde” (ÖKK s. 78-79) ve “Beslenme Zamanı” (ÖKK s. 96-97) başlığı altında verilen konular, içerikleri gereği öğrencilerin dönemin başında öğrenmeleri gereken konulardır. Ancak bu konular ekim ve kasım aylarında işlenmektedir. Ayrıca “Kurallar Her Yerde” (ÖKK s. 78-79) başlığı altında verilen konu işlenmeden dönemin başında “Ben de Oynayabilir Miyim?” (ÖKK s. 67-68-69) ve “Hata Yapabilirim” (ÖKK s. 70-71) başlığı altında verilen konuların da kurallarla ilgili uygulamalar olduğu görülmektedir.

B) Görsellere İlişkin Değerlendirmeler

Görsellere ilişkin bulgular; “Görsellerin Öğrencinin Gelişim Düzeyine Uygunluğu”, “Tasarım İlkelerine (denge, bütünlük, değişiklik, ahenk, hareket ve ritim, dereceleme, oran-orantı) Uygunluğu”, “Çocuğun Sanatsal Gelişimine Uygunluğu” ve “Gerçek Yaşam İle Tutarlılığı” alt başlıkları altında verilmiştir.

1. Görsellerin Öğrencinin Gelişim Düzeyine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Kitaplarda yer alan bazı görsellerin öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olmadığı ve öğrencide yanlış şemalar oluşmasına neden olabileceği belirlenmiştir.

Örneğin, “Benzerlik ve Farklılıklarımız” (ÖKK s. 90) başlığı altında verilen 1. etkinlikte verilen görselde birçok öğrenci bulunmakta ve çok sayıda konuşma balonu bulunmaktadır. Belirtilen konu işlenirken öğrencilerin birçoğu henüz kitaptaki yazıları okuyamamaktadır. Bu nedenle öğrenciler konuşma balonları yerine görseldeki çizimlere odaklanmaktadır. Görseldeki konuşma balonlarının çokluğu ve çizimlerin karmaşıklığı öğrencinin aklının karışmasına neden olmaktadır.

Şekil 2. Benzerlik ve Farklılıklarımız [Ders Kitabı (DK) s. 38]

Örneğin, “Dünya Dönüyor” (ÖKK s. 243) başlığı altında verilen 2. etkinlikte verilen görselde dünya aydınlık ve karanlık olarak ikiye ayrılmıştır. Aydınlık tarafta yataktan yeni kalkmış bir çocuk ve güneş görseli bulunurken karanlık tarafta yatağında uyuyan bir çocuk ve ay görseli bulunmaktadır. Etkinlikten anlaşıldığı üzere görselde verilmek istenen durum havanın ne zaman aydınlık, ne zaman karanlık olduğudur. Ancak ilkökul 1. sınıftaki bir öğrencinin, belirtilen görsel aracılığıyla bu iletiyi alması mümkün değildir. Burada öğrenci dünyanın aydınlık olan kısmında yaşayanların uyanık, karanlık kısmında yaşayanların ise uykuda olduğu sonucunu çıkarabilir. Sonuçta öğrencinin kafasında karanlık taraftakiler hep uyur, aydınlık taraftakiler ise hep uyanık kalır algısı oluşabilir.

Şekil 3. Dünya Dönüyor (DK s. 132)

2. Görsellerin Tasarım İlkelerine Uygunluğu

Etkinliklerde kullanılan görseller incelendiğinde birçoğunda görsel tasarım ilkelerine (denge, bütünlük, ahenk, hareket ve ritim, dereceleme, oran-orantı) uyulmadığı belirlenmiştir.

“Bayrağımız ve Marşımız” (ÖKK s. 84) başlığı altında verilen 1. etkinlikte verilen görselin, öğrencilerin hepsinin boylarının eşit olması, öğrencilerin ve binanın çizimindeki tek düzelik nedeniyle hareket ve ritim tasarım ilkesine ve kullanılan renklerin sınırlı olması nedeniyle de ahenk tasarım ilkesine uygun olmadığı görülmektedir. Görselde kullanılan tekrarlar, birliği sağlamakla birlikte, aynen tekrar edilmeleri tekdüzelik yaratır. Bu durumun önüne geçmek için tekrarlarda renk ve biçim olarak değişikliğin sağlanması gerekir (Yılmaz, 2010). 1. etkinlikteki görselde öğrencilerin karakteristik farklılıklarının (boy, kilo, yüz, saç vb.) ortaya çıkarılması, binanın okul binasına uygun biçimde betimlenmesi ve farklı tonlardaki renklerin kullanılması ile resimdeki monotonluk ortadan kaldırılabılır.

Şekil 4. Bayrağımız ve Marşımız (DK s. 35)

“Sıcacık Yuvamız” (ÖKK s. 151) başlığı altında verilen 1. etkinlikte verilen görselde koyun, koç, köpek, kedi ve horozun boylarının neredeyse birbirine eşit olmasının “oran-orantı” ilkesine aykırı olduğu belirlenmiştir. Bir görselde biçimlerin aynı boyutlarda, renklerin aynı ölçü ve şiddette olması monoton ve dengesiz bir anlatım ortaya çıkarır. Bu nedenle öğelerin boyut ve ölçülerinde orantılı bir düzenlemenin yapılmasına ihtiyaç vardır (Yılmaz, 2010). 1. etkinlikte çizilen hayvanların gerçek yaşamdaki boyutlarıyla uyumlu bir biçimde görsel aktarılması bu sorunu ortadan kaldırabilir.

Şekil 5. Sıcacık Yuvamız (DK s. 76)

3. Görsellerin Çocuğun Sanatsal Gelişimine Uygunluğu

Etkinliklerde kullanılan görseller incelendiğinde birçoğunun çocuğun sanatsal gelişimine uygun olmadığı belirlenmiştir. Görsellerin birçoğunun çocuğun sanatsal gelişiminde etkili olabilecek, canlılık

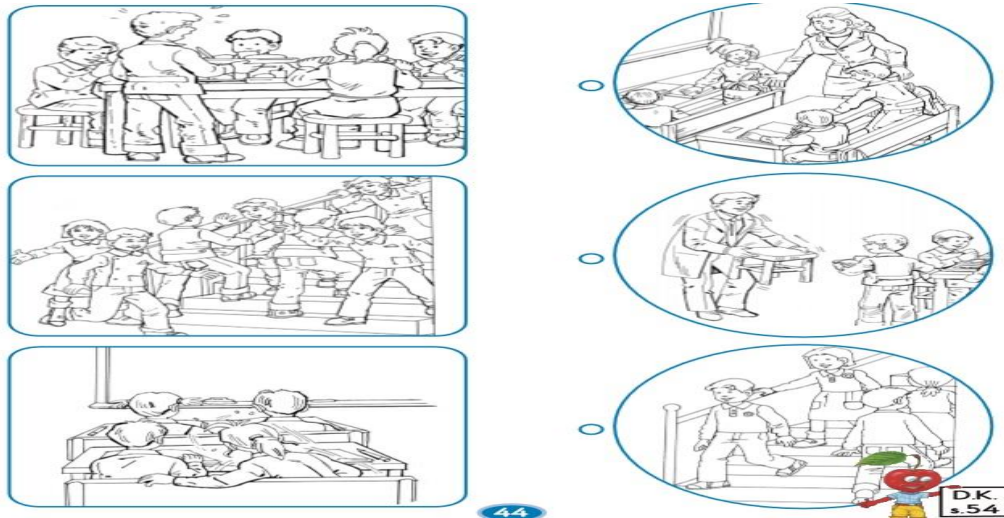
ve renklilik, devingenlik, dilsel ve görsel bütünlük, yakınlık ve yalınlık gibi niteliklere sahip olmadığı görülmüştür.

“Kendimi Tanıyorum” (ÖKK s. 58) başlığı altında verilen 1. etkinlikte öğrencilerden görsele bakmalarını ve “Çocukların saç, göz ve ten renkleri aynı mı?” sorusunu cevaplamaları istenmiştir. Resimdeki çocuklar incelendiğinde saç ve ten renklerinin belirgin olduğu ancak göz renklerinin belirgin olmadığı görülmektedir. Bu durumdan kitaplarda “görsel ve dilsel bütünlüğün” olmadığı sonucuna varılabilir. İlköğretimin ilk yıllarından başlayarak çocuğa sunulan resimlerin dilsel ve görsel anlamda bütünlük içinde olması beklenir (Sever, 2013).

Şekil 6. Kendimi Tanıyorum (DK s. 16)

Sorunları Çözelim” (ÖKK s. 116) başlığı altında verilen 2. etkinlikte öğrencilerden sol tarafta bulunan görsellerdeki sorunları belirlemeleri ve sorunların çözümü olan sağ tarafta bulunan görsellerle eşleştirmeleri istenmiştir. Çizimlerin renksiz ve karışık yapılmış olması görsellerin “renklilik ve yalınlık” niteliklerine sahip olmadığını göstermektedir. Çocuğun beğeniyle izleyeceği renkli düzenlemeler ve yalın çizgilerle oluşturulmuş resimler çocukların görsel dille iletişimini kolaylaştırır (Sever, 2013). Karışık ve renksiz çizimler öğrencilerin görsellerdeki sorunları algılamasını zorlaştırmaktadır. Bu durumda yapılabilecek en etkili uygulama görseli daha yalın ve renkli hale getirerek sorunu vurgulamak olabilir.

Şekil 7. Sorunları Çözelim (ÖÇK s. 44)

“Kurallar Olmazsa” (ÖKK s. 162) başlığı altında verilen 1. etkinlikte verilen görsellerde bazı kurallar anlatılmak istenmiştir. Ancak metinler çıkarıldığında görsellerin amaçlanan anlam

bütünlüğünü sağlamadığı görülmektedir. Birinci görselde müzik sesiyle ve ikinci görselde çocuğun aradığı şeyi bulamamasıyla ilgili bir sorun olduğu anlaşılmamaktadır. Bunun temel nedeni resimlerde “devingenlik” niteliğinin eksik olmasıdır. Devingen niteliğe sahip resimler çocuğun kavramları belleğinde canlandırmasında ve kavramlar arasında ilişki kurarak yeni öyküler oluşturmasında etkilidir (Sever, 2013). Bu sorunun giderilmesi için görsellere müzik sesinin yüksek olduğunu ve çocuğun bir şeyi aradığını ortaya koyacak biçimde hareket ve ifade verilmesi gerekmektedir.

Şekil 8. Kurallar Olmazsa (DK s. 82)

4. Görsellerin Gerçek Yaşam ile Tutarlılığı

Etkinliklerde verilen görseller incelendiğinde birçoğunda öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaşmadığı ve karşılaşmayacağı durumların bulunduğu belirlenmiştir. Örneğin, “Çocukluğum” (ÖKK s. 166) başlığı altında verilen 1. etkinlikte verilen görselde bir çocuğun doğduktan sonra okula ilk başladığı güne kadar geçen zamandaki farklı fotoğrafları verilmiştir. 6 aylık olduğu fotoğraf incelendiğinde, resimdeki çocuğun en az iki yaşında olduğu 6 aylık bir bebeğe benzemediği görülmektedir. Bu durum ilkököl 1. sınıftaki bir çocuğun aklının karışmasına neden olabilir.

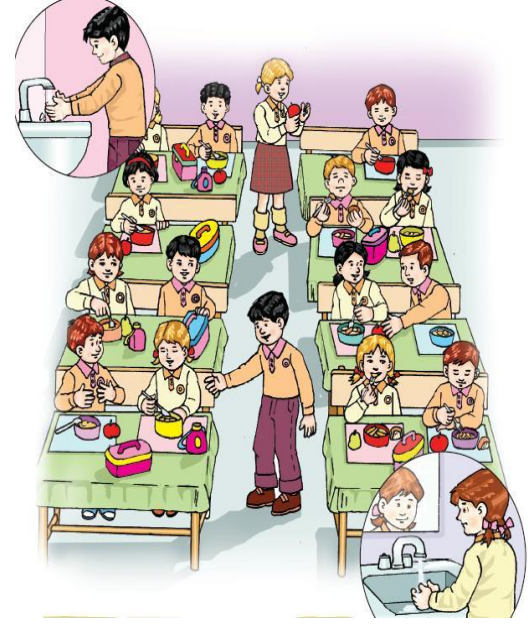
Şekil 9. Çocukluğum (DK s. 84)

Etkinliklerde verilen görseller incelendiğinde birçoğunda öğrencilerin tek tip kıyafet giydikleri yalnızca birkaç etkinlikteki görsellerde serbest kıyafet içinde oldukları belirlenmiştir. 2012-2013

öğretim yılı itibari ile Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda serbest kıyafet uygulamasına geçilmesine karşın etkinliklerde yer alan resimlerin birçoğunda tek tip kıyafet bulunduğu görülmektedir. Bu durum öğrencinin içinde bulunduğu koşullarla ters düşmektedir.

Şekil 10. Haydi Seçime (DK s. 31)

Şekil 11. Beslenme Zamanı (DK s. 41)

C) Etkinlikler ve Görsellerde Yer Alan Örtük İletilere İlişkin Değerlendirmeler

Etkinliklerin birçoğunda örtük iletiler verildiği görülmüştür. Belirlenen örtük iletiler, öğrencilerin başarısızlık duygusuna kapılmasına, sorumluluk almamasına, sorgulamamasına, her şeyi hoş görmesine ve ayrımcılık yapmasına neden olabilecek türdendir. Örneğin; "Hata Yapabilirim" (ÖKK s. 71) başlığı altında verilen 2. etkinlikte, herkesin hata yapabileceği ve hata yapanlara hoşgörü ile yaklaşılması gerektiği anlatılmaktadır. Ancak hangi hataların doğal karşılanabileceği veya hoş görülebileceğine ilişkin herhangi bir tartışma veya sorgulama yapılmamaktadır. Bu durum öğrencinin, her zaman hata yapılabileceğine ve hataların hoş görüleceğine yönelik bir algı oluşturmasına neden olabilir.

İlk sınıflarda öğrenciye verilen her ileti büyük önem taşımaktadır. Örneğin; "Sınıf Eşyaları" (ÖKK s. 103) başlığı altında verilen 5. etkinlikte, öğrencilere "Okul ve sınıf eşyalarına zarar verdiklerinde yerine yenilerinin alındığını, bunların da paralarının ailelerinden ve okul idaresinden karşılandığı" söylenmektedir. Bu durum ileri sınıflarda öğrencilerin herhangi bir eşyaya zarar verdiklerinde "Nasıl olsa parasını biz veriyoruz." demelerine neden olabilir.

Bazı örtük iletiler, öğrencilerin o an için başarısızlık duygusuna kapılmasına yol açarken bazıları da yaşamları boyunca belirli konularda başarısızlık duygusuna kapılmalarına neden olabilir. Örneğin; "Zamanı Dengeli Kullanmalı" (ÖKK s. 165) başlığı altında verilen 3. etkinlikte, etkinliğin nasıl gerçekleştirileceği anlatılırken "b" maddesinde "Her öğrenci, her parçadan birine sırayla gün içinde yaptıklarını resmeder ya da resim yeteneği olmayan öğrenciler yazar" denilmektedir. "... resim yeteneği olmayan öğrenciler yazar" kısmı, bu öğrencilerin resim yapmaması gerektiği biçiminde bir ileti vermektedir. Bu durum öğrencilerin, resim yapma yeteneklerinin açığa çıkartılmasını zorlaştıracak gibi gerek ileri sınıflarda gerekse de bütün yaşamlarında resim yapmaya karşı bir önyargı oluşturmalarına neden olabilir. "b" maddesindeki ifade "Her öğrenci, her parçadan birine sırayla gün içinde yaptıklarını resmeder veya yazar" biçimde değiştirilmelidir.

"Yapabildiklerim ve Hoşlandıklarım" (ÖKK s. 62) başlığı altında verilen 1. ve 4. etkinlikte, öğrencilere görsellerdeki çocukların ne yaptıkları ve yaptıkları hakkında ne düşünüyor olabildikleri sorulmaktadır. Ancak resimler incelendiğinde erkek çocukların top oynadıkları, kaykaya ve bisiklete bindikleri; kız çocukların ise çiçek ektikleri, kuş besledikleri, resim yaptıkları ve ip atladıkları vb. görülmektedir. Bu etkinlik öğrencilerde kız ve erkek için farklı oyunlar olduğu algısı oluşturabilir.

Ayrıca 20. sayfada resim yapan kızın gördüğü manzarayı birebir resmettiği verilmiştir. Bu durum ilkokul birinci sınıftaki öğrencilerin başarısızlık duygusuna kapılmalarına neden olabilir. Çünkü bu yaş düzeyindeki çocuklar bu kadar gerçekçi resim yapamazlar.

Şekil 12-13. Yapabildiklerim ve Hoşlandıklarım (DK s. 20-21)

TARTIŞMA ve SONUÇ

İlköğretim 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının çeşitli ölçütlere göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bu araştırmada;

- Etkinlik yönergelerinin birçoğunda Türkçe dil ve anlatım hatalarının bulunduğu,
- Yönergelerin eksik ve yetersiz olduğu,
- Etkinliklerde Türkçe dil ve anlatım kurallarına uygun olmayan çok sayıda tümcenin yer aldığı,
- Etkinliklerde kullanılan anlatımın öğrenci düzeyine uygun olmadığı,
- Etkinliklerde yanlış soru kalıbı, yanlış sözcük kullanımı ile yazım ve noktalama hatalarının yer aldığı,
- Bazı etkinliklerde içeriğin bilimsel olarak doğru bir biçimde sunulmadığı, kavramların yanlış, bilgilerin gerçek dışı ve eksik sunulduğu,
- Etkinliklerin öğrenme-öğretme ilkelerine uygun olmadığı,
- Etkinliklerin birçoğunda öğrencilerin başarısızlık duygusuna kapılmasına, sorumluluk almamasına, sorgulamamasına, her şeyi hoş görmesine ve ayrımcılık yapmasına neden olabilecek biçimde örtük iletilerin yer aldığı,
- Ders ve öğrenci çalışma kitaplarında kullanılan görsellerin öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olmadığı,
- Kullanılan görsellerin birçoğunun görsel tasarım ilkeleri dikkate alınmadan hazırlandığı ve bu doğrultuda kitaplarda öğrencilerin sanatsal gelişimini desteklemekten uzak, gerçek yaşama uygun olmayan görsellere yer verildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda kitaplarda dil ve anlatıma yönelik birçok hata olduğu belirlenmiştir. Yıldırım (2006) "Yeni ilköğretim programına göre hazırlanmış hayat bilgisi ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi" başlıklı çalışmada öğretmenlerin kitaplarda akıcı bir dil kullanıldığı yönünde görüş bildirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Ancak bu makaleye konu olan araştırma bulguları göstermektedir ki hayat bilgisi kitaplarında birçok dil ve anlatım hatası bulunmaktadır.

Diğer taraftan, araştırma sonucunda ulaşılan dile yönelik sonuçlar, Erol ve Kiroğlu'nun (2012) araştırmalarında ulaştıkları Türkçe öğretim programının noktalama işaretleri açısından örtüşmediği,

noktalama ve yazım kurallarına gerekli özenin gösterilmediği, tümcelerdeki sözcük sayılarının sınıf düzeylerinin üzerinde olduğu, tek örneklik kuralına uyulmadığı, sözcüklerin Türkçe karşılıkları olmasına karşın yabancı kökenli karşılıklarıyla kullanıldığı ve hayat bilgisi ders kitaplarının işlevsel bir biçimde hazırlanmadığı bulgusuyla örtüşmektedir.

Araştırmada ulaşılan dile yönelik sonuçlar, kitapların hazırlanmasında Türkçe'nin yazım, kullanım ve öğretime yeterince önem verilmediği algısı oluşturmaktadır. Bu durum, incelenen kitapların ilkökul 1. sınıf düzeyinde olması nedeniyle daha fazla endişe uyandırmaktadır. Öğrencinin örgün eğitime ve dilini yoğunlukla öğrenmeye başladığı ilk yılların, dil öğretimi ve dilin bireyin yaşamının ilerleyen yıllarında birey tarafından doğru bir şekilde kullanılmasında çok büyük önemi vardır.

Hayat Bilgisi ders ve öğrenci çalışma kitaplarında kullanılan görsellerin öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olmadığı, kullanılan görsellerin birçoğunun görsel tasarım ilkeleri dikkate alınmadan hazırlandığı ve bu doğrultuda kitaplarda öğrencilerin sanatsal gelişimini desteklemekten uzak, gerçek yaşama uygun olmayan görsellere yer verildiği sonuçlarının, Güven'in (2009), Hayat Bilgisi kitaplarının görsel öğeler yönünden bazı eksiklikler taşıdıkları bulgusuyla uyumlu olduğu söylenebilir. Görsel öğelerin "içeriğin daha kolay anlaşılması, dikkat, ilgi uyandırma, motivasyonu artırma, öğrenciyi aktif kılma ve benzeri faydaları olduğu" (Yavuz, 2007 akt. Güven, 2009) dikkate alındığında incelenen Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının bu yönden taşıdıkları eksiklikler düşündürücü bir hâl almaktadır.

Araştırma sonucunda ulaşılan etkinliklerin birçoğunda öğrencilerin başarısızlık duygusuna kapılmasına, sorumluluk almamasına, sorgulamamasına, her şeyi hoş görmesine ve ayrımcılık yapmasına neden olabilecek biçimde örtük iletilerin yer aldığı sonucu, Karaca'nın (2008) ilköğretim Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının, 2005 Hayat Bilgisi Ders Programında yer alan becerilere etkisini, öğretmenlerin görüşlerinden yararlanarak belirlemeyi amaçladığı araştırmasında ulaştığı Hayat Bilgisi ders kitaplarında "sorumluluk alma becerisi"nin öğrencilere kazandırıldığı bulgusuyla örtüşmemektedir. Öğrencilerin gerek eğitim yaşamlarında gerekse bireysel yaşamlarında sorumluluk almalarının, onların bütüncül gelişimi ve ait oldukları toplumun ilerlemesi açısından önemi göz önüne alındığında Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında öğrencilerin sorumluluk alma becerilerini engelleyebilecek örtük iletilerin düzeltilmesi veya kaldırılması daha da önem kazanmaktadır.

ÖNERİLER

İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının çeşitli ölçütlere göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

1. İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı ile Ders ve Öğrenci Çalışma Kitapları;
 - Talim Terbiye Kurulu tarafından kitap tasarım ilkeleri dikkate alınarak yeniden tasarlanmalıdır.
 - Öğretim yılının ilk üç ayında Uyum ve Hazırlık Çalışmaları kitaplarının uygulandığı dikkate alınarak örtüşen tema ve etkinliklerden ayıklanarak kısaltılmalıdır.
2. Bu kitapların kullanımına devam edilmesi halinde;
 - Kitaplarda yer alan dil ve anlatım hataları Türkçe uzmanlarından oluşan bir grup tarafından incelenerek ayıklanmalı ve gerekli düzeltmeler yapılmalıdır.
 - Etkinlik içeriklerindeki bilimsel hatalar, program geliştirme ilkelerine uygun olarak oluşturulacak program geliştirme ekibi tarafından yeniden düzenlenmelidir.
 - Hedef yaş grubunun gelişim özelliklerine uygun olmayan etkinlik, görsel ve anlatımlar yeniden düzenlenmelidir.
 - Kitaplarda yer verilen görseller görsel sanatlar alanından uzmanlarla birlikte görsel tasarım ilkeleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir.
3. Bu araştırmanın bulgularında belirtilen olası olumsuz durumların öğrencilerde oluşup oluşmadığına ilişkin farklı araştırmalar yapılabilir.
4. Bu kitapları kullanan sınıf öğretmenlerinin kitaplara ilişkin görüşlerini belirlemeye dönük araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akçatepe, A. G. (2013). 1948 ilkokul programı (hayat bilgisi dersi). F. Dilek Gözütok ve Fatma Bıkmaz (Ed.). Cumhuriyet'in ilânından 2013'e öğretim programlarının analizi hayat bilgisi örneği (s.109-133). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Alkın Şahin, S. (2013). 1998 ilköğretim programı (hayat bilgisi dersi). F. Dilek Gözütok ve Fatma Bıkmaz (Ed.). Cumhuriyet'in ilânından 2013'e öğretim programlarının analizi hayat bilgisi örneği (s. 177-207). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Ar Yavuz, G. (2007). İlköğretimde kullanılan ders kitaplarının öğretime yardımcı unsurlar açısından değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, A. (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. (Beşinci Baskı). Ankara: Tekağaç Eylül Yayıncılık.
- Bektaş, M. (2001). Hayat bilgisi programlarının değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Bıkmaz, F. (2013). 1926 ilkmektepler müfredat programı (hayat bilgisi dersi). F. Dilek Gözütok ve Fatma Bıkmaz (Ed.). Cumhuriyet'in ilânından 2013'e öğretim programlarının analizi hayat bilgisi örneği (s. 45-72). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Dalkılıç, H. ve Gölge, N. (2012a). *İlköğretim 1. sınıf hayat bilgisi öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB.
- Dalkılıç, H. ve Gölge, N. (2012b). *İlköğretim 1. sınıf hayat bilgisi ders ve öğrenci çalışma kitabı 1*. Ankara: MEB.
- Dalkılıç, H. ve Gölge, N. (2012c). *İlköğretim 1. sınıf hayat bilgisi ders ve öğrenci çalışma kitabı 2*. Ankara: MEB.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye maarifi hakkında rapor*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Dil Derneği. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Dil Derneği Yayınları
- Erol, B. ve Kiroğlu, K. (2012). Hayat bilgisi ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 32 (Güz), 155-175.
- Gözütok, F. D. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık
- Gözütok, F. D. (2013). 2005/2009 ilköğretim programı (hayat bilgisi dersi). F. Dilek Gözütok ve Fatma Bıkmaz (Ed.). Cumhuriyet'in ilânından 2013'e öğretim programlarının analizi hayat bilgisi örneği (s. 216-252). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Gözütok, F. D., Ulubey, Ö., Akçatepe, A. G., Koçer, E. ve Rüzgar, M. E. (2014). 4+4+4 yapılanması kapsamında hazırlanan uyum ve hazırlık çalışmaları kitaplarının değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47(1), 327-350.
- Güneş, T ve Demir, S. (2007). İlköğretim müfredatındaki hayat bilgisi derslerinin, öğrencileri fen öğrenmeye hazırlamadaki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 169-180.
- Güven, S. (2010). İlköğretim hayat bilgisi dersi ders ve öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35 (156), 84-95.
- Karaca, N.H. (2008). *İlköğretim hayat bilgisi ders kitaplarının 2005 hayat bilgisi ders programında yer alan becerilere uygunluk düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Afyonkarahisar ili örnekleme)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Koçer, E. (2013). 1968 ilkokul programı (hayat bilgisi dersi). F. Dilek Gözütok ve Fatma Bıkmaz (Ed.). Cumhuriyet'in ilânından 2013'e öğretim programlarının analizi hayat bilgisi örneği (s. 144-166). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Miles, M.B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd ed.). California: SAGE Publications
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1995). Ders kitapları yönetmeliği. *Tebliğler dergisi*, 2434. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2009). İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Selçuk, Z. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(8), 402-410.

- Türe, E. (2013). 1936 İlkokul programı (hayat bilgisi dersi). F. Dilek Gözütok ve Fatma Bıkmaz (Ed.). Cumhuriyet'in ilânından 2013'e öğretim programlarının analizi hayat bilgisi örneği (s. 80-100). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Yazım kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Varış, F. (1978). *Eğitimde program geliştirme: Teori ve teknikler*. (3. Baskı). Ankara: Alkım Yayınevi.
- Yıldırım, A. (2006). *Yeni ilköğretim programına göre hazırlanmış hayat bilgisi ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi* (Elazığ örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Nitel araştırma yöntemleri*. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2010). *Görsel sanatlar eğitiminde uygulamalar*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

EKLER

Ek-1. Kitap İnceleme Toplantılarına Katılan Uzmanlar ve Alanları (Liste, akademik unvanlar açısından sıralı, unvan grupları içinde soyadına göre abeceseldir).

Akademik Unvan	Soyadı, Adı	Uzmanlık Alanı
Prof. Dr.	İlhan, Ayşe Çakır	İlköğretim, Müze Eğitimi, Sanat Eğitimi, Drama
Prof. Dr.	Artar, Müge	Eğitim Psikolojisi
Doç. Dr.	Alper, Ayfer	Eğitim Teknolojisi, Öğretim Tasarımı
Doç. Dr.	Baydık, Berrin	Özel Eğitim
Doç. Dr.	Okvuran, Ayşe	İlköğretim, Drama
Yrd. Doç. Dr.	Demirhan İşcan, Canay	İlköğretim
Dr.	Ateş, Kemal	Yazar, Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretimi
Arş. Gör.	Ekinci, Berivan	Güzel Sanatlar Eğitimi
Arş. Gör.	Gülçiçek Esen, Demet	Türkçe Eğitimi
Arş. Gör.	Keleşoğlu, Serkan	İlköğretim
Arş. Gör.	Üçüncü, Nergiz	Güzel Sanatlar Eğitimi
Arş. Gör.	Yurtseven Yılmaz, Hatice	Türkçe Eğitimi
Emekli Öğretmen	Altunbay, Gülşen	Eğitim Yöneticisi, Sınıf Öğretmeni
Doktora Öğrencisi	Özer, Candan	İngilizce Öğretmeni, Öğrenci Velisi
Bilim Uzmanı	Özgür İnam, Bilge	Sınıf Öğretmeni
Bilim Uzmanı	Tırpancı, Funda	Sınıf Öğretmeni